

csán német gyalogsági tábornoki rangot elért tudós emlékező.

A közvetlen magyar vonatkozásokon túl az e kötetbeli feljegyzések egységes képet adnak a Független Horvát Állam létének teljes időszakáról, megismertetnek a főbb helyi eseményekkel és azok fő mozgatóival, a külföldről érvényesülő befolyásokkal és a külföldi kapcsolatokra törekvésekkel. Minden írásban a hadtörténelemtudomány korábbi aktív művelőjének éleslátású, kritikus szemléletmódja sugárzik. Ugyanakkor végig kíséri az írásokat az a tragikus tévedés, amellyel a nemzeti-szocializmustól távol álló gondolkodó és poli-

tikus saját eszméit ennek az ideológiának a fegyveres szolgálatába állva igyekezett a jövőbe átmenteni. Utolsó írásában az életével is leszámolni készülő kénytelen volt a tudós tisztességével kimondani: „Nyilvánosan beismerem, hogy többször súlyosan tévedtem.”

Őszinte köszönettel tartozunk Peter Brouceknek, hogy a közzététellel a hadtörténelmi kutatás rendelkezésére bocsátotta Glaise-Horstenau írásait. Ezeket a magyar kutatók is nagy haszonnal fogják forgatni. Megkönynyíti munkájukat a rendkívül alapos jegyzetanyag és a gondos névmutató.

Z. J.

ERWIN STEINBÖCK

ÖSTERREICHS MILITÄRISCHES POTENTIAL IM MÄRZ 1938

(Verlag für Geschichte und Politik, Wien, R. Oldenbourg Verlag, München, 1988. 186 o.)

Magyar szempontból is rendkívül figyelemre méltó újabb könyvvel jelentkezett az ausztriai hadtörténelmi kutatás egyik nagy öregje, Erwin Steinböck. Az ötvenéves évfordulón a sokszor megalapozatlan érvekkel folytatott vitának talán véget vet ezzel az összeállítással, amelyben az általa feltárt, mindaddig kutatatlan levéltári források alapján Ausztria 1938 márciusi katonai potenciálját vizsgálja, vagyis kimondatlanul is választ ad, milyen erők álltak rendelkezésre egy esetleges bevetésre a hitleri Német Birodalom részéről várható, „Anschluß”-nak nevezett, bekebelezési akció ellenében.

A bevezető fejezetben a szerző visszatekint az 1919. február 6-i ideiglenes hadügyi törvény óta az első Osztrák Köztársaságban megtett hadügyi törvényhozási és hadszervezési útra. Hangsúlyozza, hogy a Szövetségi Hadsereget minden fázisban — a Saint-Germain-i békeszerződés korlátai között is — hármas feladatra készítették fel: Ausztria határainak védelmére, a belbiztonság fenntartásának garantálására és rendkívüli elemi csapások következményeinek elhárítására. Az e három területen történt alkalmazások tárgyalásánál középpontban természetesen az egykori nyugat-magyarországi vármegyékről leszakított nyugati sáv ausztriai felségterületté tétele érdekében vívott harc áll. Sajnálatos, hogy az osztrák történelemszemléletben általános módon, itt is sommásan „magyar bandákról”, „rendkívül kétértékű soproni népszavazásról” és „a kiszemelt tartományi székváros elvesztéséről” van szó.

1928-ban, a Szövetségesközi Katonai Ellenőrző Bizottság ausztriai tevékenységének megszűntével, új fejezet kezdődött a honvédel-

mi felkészítésben. Elemzésével a szerző kimutatja, hogy gyakorlatilag 1936-ra érte el a Szövetségi Hadsereg azt a fejlettségi szintet, amelyben az 1938-as esztendőt is megérte.

Áttérve az 1938-as helyzetre Erwin Steinböck elsőként a vezető szervek működését mutatja be. Hangsúlyozza, hogy az államelnök hadseregfőparancsnoki funkciója csupán formális volt, a legfelsőbb hadvezetés gyakorlatilag a honvédelmi miniszter kezében volt, ezt a tisztséget pedig hagyományosan a szövetségi kancellár töltötte be. A hadügyekhez értő legmagasabb szintű vezető a honvédelmi minisztériumi államtitkár volt. Ezután részletezi a szerző a minisztérium felépítését, valamint a haderő tagolódását. Ezt követően rátér az egyes fegyvernemek és csapategységek részletes ismertetésére. Nagy hangsúllyal szól arról ez a rész, miként igyekezett a legfelsőbb hadvezetés történelmi névadással, a korábbiakhoz igazított egyenruházattal, tudatos hagyományápolással sajátos „osztrák arculatot” adni a Szövetségi Hadseregnek. Szól a szerző a hadseregfejlesztésnek az új államiség korlátozott lehetőségeiből fakadó korlátairól is.

Magyar szempontból fontosabb az az alfejezet, amely a külföldi katonai kapcsolatokat mutatja be. Felidézi a Mussolini vezette Olaszország részéről Ausztriának és Ausztrián keresztül Magyarországnak szállított egykori osztrák-magyar fegyverek 1929—1936 közti eladásának történetét, a Római Jegyzőkönyvhöz csatlakozó 1934-es titkos jugoszlávellenes olasz-osztrák-magyar katonai egyezmény realizálását, illetve ennek nehézségeit Olaszország megbízhatatlansága, valamint a kimondatlan osztrák semlegesség és a hangsúlyozott magyar revíziós törekvések közti eltérő célkitűzés kö-

vetkeztében. Részletesen szól az egykori magyar területek megtartására irányuló osztrák törekvésekből és a részben osztrákellenesnek tartott magyar-német kapcsolatokból fakadó együttműködési nehézségekről, és az ezek ellenére megvalósított magyar-osztrák közös fegyverkezésről. Ezt követően a szerző közli a felfegyverzés költségkihatásait.

E rész befejezéséként a Szövetségi Hadsereg megbízhatóságának kérdését vizsgálja. Rendkívül értékes adatokat közöl a Német Nemzetiszocialista Munkáspárt ausztriai térszerzésének haderőbeli hatásáról. Ezek alapján osztja azt a nézetet, hogy a zöm kész volt Ausztriával szembeni kötelességének teljesítésére, és csak egy gyenge kisebbség volt hajlandó árulásra.

Monográfiája harmadik nagy fejezetében Erwin Steinböck kitérőt tesz, és — az 1937 óta szervezés alatt álló frontmiliációról szólva — bemutatja előzményeit és népszerűszerző felépítését, valamint a tervezett hadialkalmazási területeket. Ehhez csatlakozva ismerteti azt, miként tervezte a hadvezetés a vámőrség, csendőrség és rendőrség hadialkalmazását.

Ezután, visszatérve a Szövetségi Hadsereghöz, a szerző a fegyverzet és felszerelés kérdését vizsgálja. Elemzi az egyes rendszeresített fegyverek és az azokhoz tartozó lőszer, a szállítóeszközök és a műszaki anyagok biztosítását. Eközben kitér az osztrák hadiipar teljesítőképességére is.

A következő szövegegység a honvédelmet célzó békeintézkedéseket idézi fel. Ennek során részletezi az erődítési munkálatokat, a közlekedési vonalak rombolását célzó előkészületeket, a zárópontok fegyverrel és lőszerrel való ellátását, a szükséges hírszerző hálózat kiépítését, a rádiólehallgató-szolgálat megteremtését, a mindehhez szükséges gazdasági-pénzügyi feltételek biztosítását, valamint a mindössze passzív légvédelemként jelentkező polgári védelmi intézkedéseket.

Ezt követően a stratégia tervezést mutatja be a szerző. Ismerteti a vezérkar szervezeti felépítését, majd a hadművelési tervezésre tér át. Közli, hogy 1933-ig mozgósítási tervek voltak Csehszlovákia, Magyarország, Jugoszlávia és Olaszország részéről bekövetkező agresszió esetére. Ezt követően a Magyarország és Olaszország elleni terveket ad acta tették, viszont kidolgozták a Németország részéről bekövetkező támadás elleni mozgósítási tervet. Ugyanakkor alternatív terveket készítettek a másik két irányból bekövetkező támadás esetére: egyedül, illetve más államokkal szövetségben csak Csehszlovákia vagy a szövetségre lépett Csehszlovákia és Jugoszlávia ellen és végül semlegesként Csehszlovákiának egy harmadik állam elleni háborúja esetén. Akár magányos, akár Jugoszláviával közösen végrehajtott csehszlovák támadás esetén számolt az osztrák hadvezetés

a magyar, illetve a magyar és az olasz erőkkel való együttműködésre. Arra az esetre is felkészült az osztrák haditervezés, ha az Antikomintern Paktum Ausztriát kényszeríteni akarná a Csehszlovákia elleni német-olasz agresszióban való részvételre, vagy a támadó csapatok szabad ausztriai átvonulásának biztosítására. E két esetben elfogadhatatlan követelésekkel fellépve és így az időt húzva, tárgyalásokon kellett volna a politikai vezetésnek a veszélyt elhárítani. Ezek csődje esetére, minden körülményt mérlegelve, mindenestre elkészültek a szükséges közlekedésrombolási és egyéb katonai tervek. A továbbiakban a stratégiai tervezés részeként elemzi a szerző az egyes várt hadihelyzetekre elkészített mozgósítási és felvonulási, valamint honi légvédelmi és hátországvédelmi terveket.

Műve utolsó fejezetében Erwin Steinböck Ausztria 1938. március 12-i német előzónlásának egyetlen következményével: az első Osztrák Köztársaság hadipotenciáljának megsemmisítésével foglalkozik. Részletezi az első intézkedéseket; a német felségjelvény kitűztetését, a zsidó katonák eltávolítását, a továbbszolgáló osztrák katonáknak Adolf Hitlerre való felesketését, az osztrák egyenruha némettel való felcserélését, az osztrák katonák német területekre vezénylését, az osztrák hadfelszerelési és fegyverraktárak birtokbavételét, majd külföldre, elsősorban Magyarországnak való eladását. Befejezésül kitér a szerző a hadseregbeli politikai üldözés tényeire.

Epilógusként a szerző három, a jelenre is vonatkoztatott fontos következtetést von le rendkívül alapos forráselemzéseiből: „1. A haderő nélküli ország veszélyes katonai és politikai vákuumot jelent. 2. Csak válsághelyzet leküzdésére, vagy a semlegesség megvédésére szükséges hadsereg. Ilyen esetekben egy kis állam is sikeresen léphet fel katonailag, mivel a válsághelyzetben a határon úrrá lehet, és konfliktus esetén bármely ellenfélnek túl sokba kerülne a semlegesség megsértése. 3. Védelmi helyzetben a fölényben levő támadóval vagy támadó csoportosulással szemben csak akkor lehetséges siker, ha a megtámadott kis állam nem áll egyedül. Miként 1938-ban, fegyverkezés és stratégiai tervezés egyedül nem segít. Csakis céltudatos összpolitika vezet eredményhez, amelynél a védelmi akaratot alátámasztja a sikeres kül-, bel- és gazdaságpolitika.”

Művéhez Erwin Steinböck 12 mellékletet csatolt: valamennyi e témakörben fontos adatokat tartalmazó forrás és első ízben jut el a széles olvasóközönséghez, így a téma iránt érdeklődő magyar kutatókhoz is. Ezek megerősítik a szerzőnek egész művével sugallt nézetét, miszerint nem a Szövetségi Hadsereg múlt, hogy Ausztria hét esztendőre eltűnt a politika térképéről.

Z. J.